

18.1.2010

Dnro 824/4/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

Turun vankilan tapaamisjärjestelyt eivät edistä vankeuslain tavoitteita

1

KANTELU

A (jäljempänä kantelija) arvosteli Turun vankilassa valvomatonta tapaamista koskevaan asiaan annettua kielteistä päätöstä ja päätöksen perusteluja.

Kantelija kertoi, että hänen 7- ja 11-vuotiaat lapsensa, joiden kanssa hän oli anonut valvomatonta tapaamista, eivät olleet käyneet valvotuissa tapaamisissa, koska tapaajia on saanut olla kerrallaan vain kaksi ja lapsilla on saattaja, minkä lisäksi ajomatka kestää kaksi tuntia suuntaansa. Kantelija totesi myös, että lapsiin on vaikea saada kontaktia tapaamistilassa, jossa on lattiasta kattoon pleksi ja puheyhteyttä voi tilan meluisuuden takia joutua hoitamaan luurin kautta.

Kantelija toi esiin ihmettelynsä, mitä päätöksen perustelu "vangin vähäinen tuntemus" tarkoittaa, kun ainoat henkilökunnan edustajat joiden kanssa hän tosiasiallisesti on tekemisissä, ovat työnjohtajat, joilta asiaa ei ollut kysytty.

Kantelija kysyi, "onko tämä sitä nykyaikaista vankeinhoitoa", ja miten suhteet siviiliin pidetään kunnossa.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Vankeuslain 13 luvun 3 §:ssä säädetään valvomattomasta tapaamisesta seuraavaa.

Vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvomatonta tapaamista*), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Samana luvun 2 §:n mukaan vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat.

Vankeuslain 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoite on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan.

Yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta merkityksellistä on tukea vangin yhteyksiä omaisiin ja läheisiin täytäntöönpanon aikana (HE 263/2004, s. 134).

Vankeuslain 1 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi, että vaikka vangin yhteydenpito omaisiin ja muihin läheisiin onkin vankeusaikana käytännössä hankalaa, yhteydenpitoa pyrittäisiin tukemana siten, että nämä yhteydet säilyisivät vankeusajan (HE 263/2004, s. 135).

Vankeuslain 10 luvun 6 §:n mukaan vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiinsä.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Perustuslain valmisteluasiakirjojen mukaan myös perhe-elämän suojan katsotaan kuluvan yksityiselämän suojan piiriin (HE 1993/309, s. 52–53).

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (EIS) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu, että vaikka kaikkeen lailliseen vankeuteen liittyy luonnostaan yksityis- ja perhe-elämän rajoituksia, vangin 8 artiklan mukaiseen perhe-elämän suojaan kuuluu olennaisesti se, että viranomaiset auttavat vankia säilyttämään yhteytensä läheisiin perheenjäseniin.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.

3.2

Päätös, jota kantelu koskee

Kantelija anoi valvomatonta tapaamista 4.2.2008 päivätyllä hakemuksella 7- ja 11-vuotiaiden lastensa sekä B:n, joka hakemuksen mukaan oli hänen avovaimonsa, kanssa.

8.2.2008 tehdyn kielteisen päätöksen perusteeksi oli kirjattu "avio- tai avoliitto- tahi sukulaisuussuhdetta ei voitu tarkistaa" sekä "muu syy vangin vähäinen tuntemus ja valvottujen tapaamisten puuttuminen".

Päätöstä valmisteltaessa lausunnon olivat antaneet sosiaalityöntekijä, vankeinhoitoesimies ja turvallisuudesta vastaava vankeinhoitoesimies.

Sosiaalityöntekijä totesi lausunnossaan muun muassa: "VTJ [väestötietojärjestelmä] vahvistaa sukulaisuuden lasten osalta, mutta avopuolison kanssa yhteisasumista ei ole voitu vahvistaa. Tapaajat ovat halukkaita tulemaan tapaamiseen (soitto 5.2.2008). Mahdollisessa tapaamisessa avopuolison saapumista voisi anoa saattajan asemassa." Sosiaalityöntekijä selvitti myös, että hakija oli saapunut Turun vankilaan 2.1.2008 ja oli töissä metalliverstaalla. Sosiaalityöntekijän mukaan hänen tiedossaan ei ole estettä valvomattoman tapaamisen järjestämiselle, joskin lausunnon mukaan "allekirjoittaneen hakijan tuntemus on vähäinen".

Vankeinhoitoesimies ei puoltanut valvomatonta tapaamista perustellen kantaansa yhteisasumisen vahvistamattomuudella ja sillä, ettei A:lla ollut ollut "normaaleja viikonlopputapaamisia", jotka hänen mukaansa ovat ensisijainen tapaamismuoto.

Turvallisuudesta vastaava vankeinhoitoesimies totesi seuraavaa: "Valvottuja tapaamisia ei ole ollut ja hakija on ollut Turun vankilassa vasta 2.1.2008 alkaen. Avopuoliso tulisi kysymykseen ainoastaan saattajan asemassa, kuten sosiaalityöntekijä on lausunnossaan ottanut asiaan kantaa. En esitä perhetapaamisen järjestämistä tässä vaiheessa, koska valvomattoman tapaamisen sujumista on käytössä olevilla tiedoilla vaikea arvioida."

3.3

Muita tapahtumia ja tosiseikkoja

Väestötietojärjestelmästä käy ilmi, että B, jonka kantelija hakemuksessaan nimeää avopuolisokseen, on ollut kantelijan kanssa avioliitossa vuosina 2002–2006 ja että hän on kantelijan tapaanomuksessa mainittujen alaikäisten lasten äiti.

Kantelijalle laadittiin rangaistusajansuunnitelma sekä häntä koskeva riski- ja tarvearvio 15.–20.2.2008 ja ne hyväksyttiin 28.2.2008. Riski- ja tarvearvioissa todetaan, että kantelija on kertonut haastattelussa lapsistaan vanhemmalle ominaisella tavalla ja että hän on myös ennen vankeusrangaistuksen suorittamista pitänyt tiiviisti yhteyttä lapsiinsa ja ollut tietoinen heidän tekemisistään.

Kantelija sijoitettiin avolaitokseen 21.4.2008 alkaen.

3.4

Kannanotto

Turun vankilan menettely asiassa ja vankilan tapaamisjärjestelyt eivät ole kantelijan ja hänen lastensa kannalta asiaa kokonaisuutena tarkasteltaessa edistäneet vankeuslaissa asetettuja tavoitteita.

Kantelijan valvomatonta tapaamista koskevan hakemuksen toisenlaiselle ratkaisemiselle on esitettävissä painavia perusteita. Lisäksi asian valmistelu ja päätöksen perustelut antavat mielestäni aihetta arvosteluun.

Kyseessä olevan yksittäistapauksen lisäksi otan jäljempänä yleisemminkin kantaa vankeinhoitoveranomaisten velvollisuuteen tukea vankien yhteyttä omaisiinsa, erityisesti alaikäisiin lapsiinsa.

Perustelen kannanottoani seuraavasti.

3.4.1

"Avio- tai avoliitto tahi sukulaisuussuhdetta ei ole voitu tarkistaa"

Kielteisen päätöksen perusteeksi on merkitty, että avio- tai avoliitto- tahi sukulaisuussuhdetta ei ole voitu tarkistaa. Valmisteluasiakirjoihin on kirjattu, että väestötietojärjestelmä vahvistaa sukulaisuuden lasten osalta, mutta yhteisasumista avopuolison kanssa ei ole voitu vahvistaa.

Valmisteluasiakirjoihin ei ole merkitty sitä väestötietojärjestelmään myös sisältyvää tietoa, että kyseessä on kantelijan alaikäisten lasten äiti, jonka kanssa kantelija on 2000-luvulla ollut myös useita vuosia avioliitossa.

Lain mukaan valvomaton tapaaminen voidaan myöntää vangin lähiomaiselle, muulle läheiselle sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaamiseen. Päätöksen perusteluista syntyy vaikutelma, että valvomattoman tapaamisen olisi katsottu olevan mahdollista vain, jos kyse on avio- tai avopuolisosta tai sukulaisesta. Jos näin on, valvomattoman tapaamisen edellytyksiä ei ole päätöstä tehtäessä harkittu kaikki laissa mainitut seikat huomioon ottaen. Rikosseuraamusvirasto onkin todennut lausunnossaan, että entiselle aviopuolisolle voidaan myöntää valvomaton tapaaminen, jos laissa mainitun "muu henkilön kriteerit" täyttyvät. Rikosseuraamusvirasto katsoo myös, samoin kuin asiaa valmisteltaessa on todettu Turun vankilassa, että B olisi voinut osallistua tapaamiseen lasten saatajan ominaisuudessa.

Turun vankilan selvityksen mukaan tärkeimmäksi syyksi tapaamisen epäämiselle on nimetty "vangin vähäinen tuntemus". Tämän vuoksi pidän tässä tapauksessa vangin ja tapaaajan suhteen laadun selvittämisen osalta riittävänä, että kiinnitän Turun vankilan huomiota seuraavaan.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti. Hallintolain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä. Asian asianmukainen käsittely ja selvittäminen tähtäävät siihen, että asiassa kyetään tekemään aineellisesti oikea ratkaisu. Valvomattoman tapaamisen kyseessä ollessa päätöksenteon kannalta olennainen tosiasia on, millainen tapaaajan ja vangin suhde on, onko kyse vankeuslain 13 luvun 3 §:ssä mainitusta lähiomaisesta, muusta läheisestä vai muusta henkilöstä. Asiakirjojen mukaan Turun vankilassa ei ollut selvitetty, mikä on kantelijan ja tapaaajan suhde.

Asiassa jää epäselväksi, perustuuko se, että "avio- tai avoliitto- tahi sukulaisuussuhdetta ei ole voitu tarkistaa" vain väestötietojärjestelmässä oleviin tietoihin, mikä vaikutelma asiakirjoista lähinnä syntyy. Olen jo useita kertoja aiemmin kiinnittänyt Turun vankilan huomiota siihen, että suhteen olemassaoloa ja laatua tulee arvioida kaiken tosiasiallisista olosuhteista saatavissa olevan selvityksen mukaan. Tältä osin saatan Turun vankilan tietoon seuraavan.

Väestötietolain 6 §:n mukaan viranomaiset voivat pitää väestötietojärjestelmään talletettuja henkilötietoja luotettavana selvityksenä, jollei toisin näytetä. Lähtökohta valvomattomista tapaamisista päätettäessä ei voi olla kaavamaisesti se (kuten Turun vankilassa on aiemmin, esimerkiksi asiassa dnro 364/4/07, menetelty), että vain väestötietojärjestelmään pohjautuva selvitys hyväksytään, vaan vangin ja tapaaajan suhteen laatu tulee arvioida sen mukaan, millaista selvitystä siitä on olemassa. Lisäksi tässä tapauksessa tietoa suhteen laadusta olisi siis ollut saatavissa myös väestötietojärjestelmästä.

3.4.2

"Vangin vähäinen tuntemus"

Turun vankilan apulaisjohtaja kertoi selvityksessään, että vangin tuntemus perustuu laitospöytäkirjojen sitoutumiseen, eikä A:n tapauksessa yhden kuukauden laitoksessa oloajan jälkeen voida vielä puhua sitoutumisesta. Apulaisjohtajan mukaan tunnettuuteen vaikuttavat oleellisesti vankeinhoito- henkilöstön arviot vangin käyttäytymisestä osastolla ja sitoutumisesta rangaistusajan suunnitelmaan.

A:lle ei ollut vielä laadittu rangaistusajan suunnitelmaa eikä riski- ja tarvearviota hänen anoessaan valvomatonta tapaamista. Apulaisjohtajan mukaan osastoilla on vankeinhoitoesimies, joka vastaa kokonaisvaltaisesti vankien rangaistusajansuunnitelman toteuttamisesta, tuntee vangin ja laatii vankia koskevia lausuntoja.

Rikosseuraamusvirasto toteaa lausunnossaan, että sen käsityksen mukaan on varsin yleistä ja perusteltua, että vangeille ei myönnetä valvomattomia tapaamisia heti vankilaan saavuttuaan ennen kuin heille on laadittu sijoittajayksikössä riski- ja tarvearvio sekä rangaistusajansuunnitelma, ellei heille ole myönnetty valvomattomia tapaamisia jo tutkintavankeusaikana. Rikosseuraamusviraston mukaan riski- ja tarvearvion sekä rangaistusajansuunnitelman valmistumisen jälkeen vankilalla on paremmat mahdollisuudet ottaa kantaa valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytyksiin.

Laillisuusvalvontakäytännössä on hyväksytty se, että vangin tuntemus auttaa arvioimaan valvomatonta tapaamisesta vankilaturvallisuudelle ehkä aiheutuvaa riskiä. Olen aiemmin lausunut asiasta muun muassa seuraavaa.

"Ymmärrän, että sillä kuinka hyvin vanki tunnetaan ja miten hänen on voitu havaita käyttäytyneen ja toimineen laitoksessa, on merkitystä arvioitaessa valvonnan puutteesta aiheutuvaa turvallisuusriskiä. Päätös valvonnan tarpeesta tulee kuitenkin tehdä kunkin vangin osalta yksilöllisesti. Tapaamisen myöntämistä ei voida ratkaista kaavamaisen säännön (esimerkiksi tietyn, edellytetyn tutustumisajan) mukaan.

Huomaan myös, että Rikosseuraamusviraston asettaman perhetyöryhmän julkaisussa Perhe muurin toisella puolella (Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003, s.85) todetaan seuraavaa:

"Vankilaan tulovaihe on sekä vangille että perheelle kriittinen ajankohta, jolloin tulisi voida selvittää yhteisiä asioita. Työryhmä katsoo, että tapaamisen, jossa avio- tai avoliitossa olleet perheenjäsenet voivat rauhassa keskustella toistensa kanssa, tulee järjestyä niin pian kuin mahdollista. Tapaaminen voi tapahtua joko erityistyöntekijän läsnä ollessa tai valvomattomanatapaamisena. Tapaaminen edellyttää kuitenkin sen selvittämistä, että sille ei ole valvonnallisia esteitä. Mm. huumetestien ottamiseen ja kontrolliin menee jonkin verran aikaa. Myös lähestymiskielto tulee selvittää ennen tapaamista. Jos vangilla on ollut valvoton tapaaminen toisessa vankilassa, käytäntöä tulee voida jatkaa uudessa laitoksessa saman tapaajan/tapaajien kanssa, ellei tapaamisiin liity väärin-käytöksiä."

Korostan vielä, että päätökset tulee tehdä yksilöllisesti ottaen huomioon kaikki asiassa ilmi tulleet seikat ja ettei yleinen, kaavamainen tutustumisaika ole hyväksyttävä. (dnro 2164/4/04 ja dnro 4033/4/09)"

Vaikka vangin tuntemukselle voidaan antaa merkitystä, Turun vankilan menettelyssä on tässä tapauksessa seuraavia ongelmia.

Ymmärrän kantelijan arvostelun siitä, ettei hänen luotettavuuttaan ja laitospöytäkirjoihin sitoutumistaan ole päätöstä valvomattomasta tapaamisesta tehtäessä edes yritetty selvittää. Niin päätöksiä asiakirjoissa kuin kanteluun annetussa selvityksessäkin näytetään lähtevän siitä, että runsaan kuukauden laitoksessa olon jälkeen ei vielä kyetä arvioimaan laitospöytäkirjoihin sitoutumista. Kantelija henkilöä koskevaa arviota ei ole valmisteluasiakirjoissa edes yritetty tehdä, ehkä lukuun ottamatta mainintaa siitä, että hän osallistui vankilan järjestämään työtoimintaan. Kantelija totesi erityisesti, ettei vankilan työnjohtajia, jotka häntä olisivat kysyneet arvioimaan, ollut kuultu valmistelussa. Vankilan selvityksessä vastattiin tähän arvosteluun esittämällä, että osaston vankeinhoitoesimies tuntee vangin. Vankeinhoitoesimiehen lausunnossa ei kuitenkaan ole tehty arviota vangin luotettavuudesta ja laitospöytäkirjoihin sitoutumisesta. Nähdäkseni kantelijasta asian valmistelussa esitetyt, sinänsä hyvin vähäiset, tiedot hänen toimintaan sijoittamisestaan puoltavat tapaamisen myöntämistä

eikä valmistelussa ole esitetty mitään kantelijan henkilöön liittyvää syytä, mikä puhuisi laitosjärjestykseen sitoutumattomuuden puolesta tapaamisen myöntämistä vastaan.

Esitin selvitys- ja lausuntopyynnössäni muun muassa seuraavat päätöspäätösteita koskevat kysymykset: Onko kyse siitä, että tapaamisesta on katsottu aiheutuvan haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle? Millaista haittaa ja millä perusteella siinä tapauksessa on katsottu aiheutuvan? Näihin kysymyksiini ei ole suoraan vastattu.

Nähdäkseni päätöstä tehtäessä ei ole edes yritetty arvioida, onko vanki henkilönä sellainen, että valvomattomasta tapaamisesta aiheutuu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Päätöstä ei tältä osin ole tehty yksilöllisesti harkiten, vaan lähtien siitä, ettei henkilöä voida vielä kuukauden laitoksessa olon jälkeen tuntea. Käytännössä tämä vastaa kaavamaista tutustumisaikaa, jonka käyttäminen päätöksenteossa ei ole hyväksyttävää.

Mitä tulee siihen, että riski- ja tarvearvio ja rangaistusajansuunnitelma eivät olleet vielä päätöstä tehtäessä valmiit, on selvää, että niiden sisältämät tiedot helpottavat päätösharkintaa. Niin apulaishohtaja kuin Rikosseuraamusvirastokin vaikuttavat lähtevän siitä, että riski- ja tarvearvion sekä rangaistusajansuunnitelman olemassaolo voi olla valvomattoman tapaamisen myöntämisen edellytys. Mielestäni näiden asiakirjojen puuttuminen ei voi olla peruste ratkaista kielteisesti valvomattomasta tapaamisesta koskeva anomus. Mainituille asiakirjoille ei voi päätöksenteossa antaa tällaista merkitystä ja vaikutusta. Päätösharkintaa varten tarvittavat tiedot tulee asiakirjojen puuttuessa pyrkiä hankkimaan muutoin.

Vangin tuntemisen merkitystä arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että laki mahdollistaa valvomattomaan tapaamiseen liittyvän päihdeettömyyden valvonnan. Vangin sitoutumista laitosjärjestykseen voidaan siis arvioida myös päihdetestin avulla. Lisäksi niin vankiin kuin tapaaajinkin voidaan laissa mainituin edellytyksin kohdistaa tarkastustoimenpiteitä. Näillä toimilla voidaan vähentää valvomattomuudesta vankilan järjestykselle ja turvallisuudelle mahdollisesti aiheutuvaa haittaa.

Tietääkseni valvomattoman tapaamisen myöntämisestä tapaamisen toteutumiseen kuluu yleensä usein viikkoja, koska tapaamistilat ovat pitkäksi aikaa etukäteen varatut. Tämä tarkoittaa kantelijan tapauksessa sitä, että hän olisi asia myönteisestikin päätettäessä ehtinyt olla vankilassa todennäköisesti ainakin pari kuukautta ennen kuin valvottoman tapaaminen olisi toteutunut. Näin ollen hänen sitoutumistaan laitosjärjestykseen ja sitoutumisessa ilmeneviä ongelmia olisi myös ollut mahdollista seurata tapaamisen toteutumiseen asti. Tosiasiassa "tutustumisaikaa" on siis käytettävissä pidemmästi kuin mitä vankilaan saapumisen ja päätöksen tekemisen välillä on.

3.4.3

"Valvottujen tapaamisten puuttuminen"

Kantelijaa koskevan päätöksen perusteluina ja päätösvaikutusta varten annetuissa lausunnoissa on vedottu siihen, etteivät kantelijan lapset ja hänen avopuolisokseen nimeämänsä henkilö olleet käyneet valvotuissa tapaamisissa.

Aiemmille valvotuille tapaamisille tai niiden puuttumiselle voitaneen joissakin tilanteissa antaa merkitystä harkittaessa valvomattoman tapaamisen edellytyksiä, esimerkiksi vangin ja tapaaajan suhteen läheisyyttä ja mahdollisesti myös turvallisuusriskiä. Kun tässä tapauksessa kyseessä ovat olleet

kantelijan pienet lapset, valvomattomalle tapaamiselle voidaan lähtökohtaisesti katsoa olevan vankeuslain edellyttämä peruste, vaikka valvottuja tapaamisia ei olekaan ollut. Myös Rikosseuraamusvirasto ilmoitti lausunnossaan, että asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, etteivätkö valvomattoman tapaamisen edellytykset olisi täyttyneet siltä osin, että tapaamisen myöntäminen olisi ollut perusteltua yhteyksien säilymisen kannalta.

Valvottujen tapaamisten puuttumisen käyttäminen päätösharkinnan perusteena on tässä tapauksessa ongelmallista myös sen vuoksi, mitä kantelija on esittänyt tapaamismatkan pituudesta, tapaajien määrän rajoittamisesta ja valvottujen tapaamisten olosuhteista. Minulla ei ole perusteita epäillä kantelijan ilmoitusta, että tapaajien matka Turun vankilaan on kestänyt kaksi tuntia suuntaansa. Kun tapaajien määrä on tapahtuma-aikaan ollut rajoitettu kahteen, molemmat lapset eivät olisi voineet tulla yhtä aikaa tapaamiseen, koska kyse on lapsista, jotka ikänsä puolesta tarvitsevat saattajan.

Turun vankilan valvotut tapaamiset järjestetään olosuhteissa, jotka lapsi voi kokea ahdistavina ja pelottavina. Pidän myös uskottavana kantelijan kertomaa, että lapseen on vaikea saada kontaktia tapaamistilassa, jossa vangin ja tapaajan välissä on pleksi ja yhteydenpito tapahtuu puhelimitse. Näiden seikkojen vuoksi on varsin ymmärrettävää, jos kantelija ja lasten toinen vanhempi ovat päätyneet siihen, ettei ole ollut lasten edun mukaista tuoda heitä valvottuun tapaamiseen.

Näissä olosuhteissa valvottujen tapaamisten puuttumiselle ei mielestäni voi juurikaan antaa painoa perusteltaessa lasten valvomatonta tapaamista koskevaa kielteistä päätöstä. Valvottujen tapaamisten puuttumiseen vaikuttaneista seikoista ainakin A:n lasten ikä, tapaajien määrää koskeva rajoitus ja tapaamisolosuhteet ovat olleet Turun vankilan tiedossa päätöstä tehtäessä, joten näiden vaikutus lasten valvottujen tapaamisten puuttumiselle olisi ollut mahdollista ottaa huomioon.

3.4.4

Perhe-elämän edistämisestä ja tapaamistiloista

Vangilla on oikeus ottaa vastaan vieraita. Vangin omaisilla on oikeus yksityis- ja perhe-elämään vankilassa olevan läheisensä kanssa. Vanhemmastaan erossa asuvalla lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suorita yhteyksiä vanhempaansa säännöllisesti. Viranomaisten tulee pyrkiä tukemaan ja edistämään vapautensa menettäneiden yhteyttä lähiomaisiinsa.

Selvitys- ja lausuntopyynnössäni pyysin ottamaan kantaa siihen, miten Turun vankilassa toteutetaan vankeinhoitoviranomaisten velvollisuutta tukea vankien yhteyttä omaisiinsa, erityisesti lapsiinsa. Kysymykseni taustaksi totesin selvitys- ja lausuntopyynnössä muun muassa seuraavaa.

"Rikosseuraamusviraston asettama perhetyöryhmä (Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003) toteaa mietinnössään, että suuri osa tapaamisista järjestetään tapaamistiloissa, joissa on pleksilasi tapaajan ja vangin välillä ja koskettaminen on kielletty. Työryhmän mukaan varsinkin pienten lasten tapaamiseen ko. tilat ovat sopimattomat. Työryhmän mielestä vankiloissa tulee olla normaaleja, vähemmän vankilamaisia tapaamistiloja erityisesti pienten lasten tapaamiseen, mikäli vangille ei jostain syystä tai riittävän usein ole mahdollista myöntää perhetapaamista, joka luonnollisesti on ensisijainen tapaamismuoto lasten kanssa. Lasten tapaamiseen voidaan käyttää myös ulkopuolisia tiloja, ellei laitoksesta löydy sopivia tiloja tai se on lasten kannalta tarkoituksenmukaisempaa. Työryhmän esittämien toimenpideehdotusten mukaan vankiloiden tapaamistilojen tulee olla tarkoitukseen soveltuvat. Lasten tilanteeseen vanhempien vankeuden aikana tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työryhmä katsoo kansainvälisten sopimusten merkitsevän muun muassa sitä, että lapsen tulee lähtökohtaisesti saada tavata vangittua vanhempaansa inhimillisissä olosuhteissa.

Jo vuonna 1975 muun muassa vankien kohtelua koskevia säännöksiä valmistellut Vankisäännöstoimikunta (Vankisäännöstoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1975:7) totesi, että vankilassa olisi pyrittävä järjestämään rauhallinen tila sellaista tapaamista varten, jossa lapsikin on mukana."

Vastauksena kysymykseeni Rikosseuraamusvirasto viittasi lausunnossaan kanteluasiassa 3870/4/05 oikeusasiamiehelle 27.3.2008 antamaansa vastaukseen. Mainitussa vastauksessa Rikosseuraamusvirasto piti perusteltuna sitä, että kaikissa suljetuissa vankiloissa olisi valvotut tapaamistilat, joissa sallittaisiin vangin ja lapsen välinen koskettaminen. Samassa asiassa oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto on katsonut, että jokaisessa vankilassa tulisi jatkossa olla erityiset lasten tapaamistilat ja että asiasta tulisi säätää laissa (vastaus 10.4.2008, 133/03/2007).

Turun vankilan selvityksessä ei vastattu kysymykseeni siitä, miten Turun vankilassa toteutetaan vankeinhoitoviranomaisten velvollisuutta tukea vankien yhteyttä omaisiinsa, erityisesti lapsiinsa. Selvityksessä ilmoitettiin seuraavaa: "Mitä tulee tapaamistilojen olosuhteisiin, nämä on hyväksytty ennen käyttöönottoa ja näin ne täyttävät tarvittavat suljetun laitoksen kriteerit".

Tietääkseni Turun vankilan kaikki valvotut tapaamiset järjestetään tiloissa, joissa vanki ja tapaaja on erotettu toisistaan rakenteellisilla ratkaisuilla, eli lattiasta kattoon ulottuvilla pleksilasilla ja väliseinällä. Lokakuussa 2009 Turun vankilan tekemäni tarkastuskäynnillä saamani tiedon mukaan myös kaikki vankivanhemman ja pienten lasten valvontaa edellyttävät tapaamiset tapahtuvat tällaisissa tiloissa. Tapaamistilojen hyväksyttävyyden osalta totean, että olen 13.12.2007 asiassa dnro 3870/2/05 tekemässäni päätöksessä ottanut kantaa vastaavaan tapaamistilajärjestelyyn eräässä toisessa suljetussa vankilassa. Katsoin tuolloin, että vankilan tapaamistilat eivät erityisen valvottujen tapaamisolosuhteiden mukaisina vastanneet vankeuslakiin ja sen esitöihin sisältyvää ajatusta valvonnan eri tasoista ja valvonnan suhteuttamisesta tilanteen mukaan. Tuohon ratkaisuun oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta pyytämässäni vastauksessa oikeusministeriö ilmoitti seuraavaa: "Voimassa olevan lainsäädännön ja rakennussuunnitteluohjeiden perusteella näyttää olevan selvää, että jos tapaamistila on varustettu kattoon saakka ulottuvalla pleksi- tai lasiseinällä, kyse on erityisvalvotuista olosuhteista, joiden käyttämisestä laissa on omat, erittäin tiukat säännöksensä. (vastaus 10.4.2008, 133/03/2007)".

Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio on jo 30.5.2005 Lounais-Suomen vankilaa (nykyinen Turun vankila) koskevassa asiassa 1726/4/03 tekemässään päätöksessä todennut vankien ja heidän lastensa tapaamisesta muun muassa seuraavaa.

"Vangin alaikäisten, erityisesti pienten lasten osalta totean vielä seuraavan:

Tässä ja muissakin kanteluissa sekä vankiloihin tekemilläni tarkastuksilla on tullut esiin, että vankien on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta tavata pieniä lapsiaan edellä kuvailuissa olosuhteissa (pleksi, kosketuskielto). Tähän tulokseen päätyi myös edellä mainittu Rikosseuraamusviraston asettama perhetyöryhmä. Vankien kertoman mukaan pienten lasten on mahdotonta ymmärtää ja noudattaa kosketuskieltoa. Vaikuttaa siltä, että tämä ainakin joidenkin perheiden osalta muodostaa tosiasiallisen esteen lasten ja vanhemman tapaamiselle. Pieniä lapsia ei katsota voi-tavan lainkaan tuoda yleiseen, valvottuun tapaamistilaisuuteen, jossa koskettaminen on kielletty.

Ymmärrän, että niin vähäiset henkilökuntaresurssit kuin sopivien tilojen puutekin vaikeuttavat erillisten tapaamistilaisuuksien järjestämistä vankien lapsille ja että riski luvattomien aineiden ja esineiden kuljettamisesta vankilaan liittyy myös lasten tapaamiseen. En silti pidä asiantilaa hyväksyttävänä erityisesti niiden vankien osalta, joilla ei ole mahdollisuutta tavata lapsiaan valvomattomissa tapaamisissa tai poistumisluvulla.

Nähdäkseni tilanne pienten lasten osalta lähestyy sitä, että vangin oikeus ottaa vastaan vieraita ei kaikkien vankien osalta valvontajärjestelyjen vuoksi toteudu. Vaikka tarpeellisen valvonnan määrittely kuluu vankilan harkintavaltaan, ei valvonta mielestäni voi olla sellaista, että se tosiasiallisesti estää vierailut. Vankilaturvallisuuden vaatimusten ja inhimillisten tapaamisolosuhteiden

den, lähinnä pienten lasten koskettamismahdollisuuden, kesken tulisikin löytää järkevä tasapaino. Myöskään resurssi ja tila-ongelmat eivät mielestäni pidemmän päälle ole hyväksyttävä syy olla ryhtymättä toimenpiteisiin lasten tapaamisen helpottamiseksi. Vankein-hoitoasetuksen 51 § velvoittaa järjestämään vangin tapaamiseen soveltuvat tilat. Vastaava säännös on parhailaan eduskunnan käsiteltävänä olevan vankeuslain (HE 263/2004) 13 luvun 2 §:ssä."

Voin yhtyä apulaisoikeusasiamies Raution esittämään. Pidän selvänä, kuten kantelijankin tapauksessa on kerrottu olevan, että ainakin osa pienten lasten vanhemmista kokee mahdolltomaksi tuoda lapsia Turun vankilan valvottujen tapaamisten tapaamistilaan. Tila ja tilanne voivat olla lapsesta ahdistavia ja järkyttäviä sekä tilan rakenteellisten järjestelyjen vuoksi että suuren tapaajamäärän vuoksi. Uskoakseni nämä ongelmat eivät rajoitu vain aivan pieniin lapsiin, vaan myös jo kouluikäinen lapsi voinee kokea järkyttävänä hänelle ehkä läheisen vanhemman tapaamisen tällaisissa olosuhteissa. Vankilan tilajärjestelyt voivat siten muodostaa tosiasiallisen esteen vankivanhemman ja lapsen tapaamiselle.

Kuten edeltä kohdasta 3.1 käy ilmi, useat säännökset edellyttävät, että viranomaiset auttavat vankia pitämään yllä yhteytensä lähiomaisiin. Tämä velvollisuus tukea yhteyksien säilymistä vankeusajana ei mielestäni nyt riittävästi toteudu Turun vankilassa niiden vankien osalta, jotka ovat pienten lasten vanhempia, mutta jotka eivät saa valvomatonta tapaamista tai pääse poistumisluvulle. Ensinnäkin Turun vankilassa ei toteudu vankeuslain vaatimus, että vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat. Toiseksi, kun vankilan lakiin perustuva vähimmäisvelvoite on toteuttaa vangin oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena, ei pelkkä tämän oikeuden toteuttaminen, jossa siinäkin on ollut sijaa arvostelulle (viitaan päätökseeni asioissa 3016, 3042 ja 3044/4/07), nähdäkseni ole riittävä toimenpide vangin ja hänen pienten lastensa yhteyksien säilyttämiseksi, kun tapaamisolosuhteet ovat edellä kerrotun kaltaiset.

Tapaamisten valvonnasta on vuonna 1994 kirjoitettu seuraavaa:

"Vangin oikeus ottaa vastaan vieraita on tärkeä ihmissuhteiden säilymisen kannalta. Niiden ylläpitäminen helpottaa vangin sijoittumista yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen. On myös selvää, että vierailujen valvontaa ja tarkastamista koskevilla säännöksillä ei pystytä kokonaan torjumaan huumeiden ja muiden luvottomien aineiden kulkeutumista vankilaan. Vankilasta ei voida tehdä täysin suljettua järjestelmää, jolla ei olisi kosketusta ulkomaailmaan. Kireä ja kontrollipainotteinen järjestelmä saattaa lisätä viihtymättömyyttä ja siten vankien tarvetta päihteiden käyttöön. Kontrolloivien keinojen käyttämisen on aina oltava järkevässä suhteessa siihen rikollisuuteen, jota niillä pyritään torjumaan." (HE 66/1994)

Tämä pitää mielestäni edelleen paikkansa. Myös vankeuslaki lähtee siitä, että kontrollin ja vangin yhteiskuntaan sopeuttamiseen tähtävien toimien välillä löydetään järkevä tasapaino.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4 ja sen alakohdissa 3.4.1–3.4.4 esittämäni käsitykset Turun vankilan tietoon ja toiminnassa huomioon otettaviksi.

Käsitykseni mukaan vankeinhoitoviranomaisten velvollisuus tukea vankien yhteyttä omaisiinsa, erityisesti lapsiinsa, ei kaikilta osin toteudu Turun vankilassa lainsäädännössä tarkoitettulla tavalla. Pyydän Turun vankilan johtajaa, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajaa (vuoden 2009 loppuun Länsi-Suomen aluevankilan johtaja) ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä (vuoden 2009 loppuun Rikosseuraamusvirasto) harkitsemaan ja ilmoittamaan minulle viimeistään 31.5.2010, kuinka Turun vankilan toimintaa ja tapaamisolosuhteita voitaisiin tässä suhteessa kehittää.

Edellä mainitussa tarkoituksessa lähetän Turun vankilan johtajalle ja apulaisjohtajalle, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajalle sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle jäljennökset tästä päätöksestäni.